

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/wysiedlenia/104380,Pacyfikacja-Zamojszczyzny.html>

ARTYKUŁ

Pacyfikacja Zamojszczyzny

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: RYSZARD SODEL 27.11.2023

W nocy z 27 na 28 listopada 1942 r. rozpoczęła się akcja wysiedlania ludności Zamojszczyzny z jej domów i gospodarstw w ramach niemieckiego Generalnego Planu Wschodniego.

Generalny Plan Wschodni powstał w czerwcu 1942 r. Jego autorem był prof. Konrad Meyer, szef Głównego Wydziału Planowania i Ziemi w Biurze Komisarza Rzeszy ds. Umocnienia Niemczyzny. Zakładał on powstanie tzw. „*Lebensraum*”, tj. niemieckiej przestrzeni życiowej na wschodzie. Zamojszczyzna odgrywała bardzo ważną rolę w tym planie ze względu na swoje położenie na szlakach komunikacyjnych, żyzne ziemie oraz liczną populację niemieckich kolonistów, którzy znaleźli się na tym terenie już w czasach józefińskich pod koniec XVIII w.

Akcja wysiedleńcza

20 lipca 1941 r. Heinrich Himler wydał dyrektywę o utworzeniu na terenie Zamojszczyzny Niemieckiego Okręgu Osiedleńczego. W listopadzie 1941 r. niemieckie władze okupacyjne przeprowadziły sondażowe wysiedlenia ludności polskiej z okolic Zamościa na tereny nad Bugiem. Jej miejsce zajęli folksdojczycy z miejscowości położonych wokół Radomia. 31 października 1944 r. Heinrich Mueller, szef IV Departamentu Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (*Reichssicherheitshauptamt*, RSHA), wydał dyrektywę dot. ewakuacji Polaków z

„dystryktu Lublin (Zamość), a osiedleniu na ich miejscu Volksdeutschów”.

W nocy z 27 na 28 listopada 1942 r. rozpoczęła się akcja wysiedleńcza ludności polskiej, która objęła cztery powiaty: biłgorajski, hrubieszowski, tomaszowski i zamojski. Została ona przeprowadzona, w sposób bardzo brutalny, przez niemieckie oddziały policyjne *Schutzpolizei* (*Schupo*), żandarmerii i policji pomocniczej. Siły policyjne otaczały wysiedlaną wieś szczelnym kordonem, dając jej mieszkańcom jedną godzinę na zabranie bagażu podręcznego, nakazując jednocześnie pozostawienie na miejscu całego mienia ruchomego, nieruchomego i inwentarza żywego.

Tablica z mapą „Wysiedlenia z Zamojszczyzny” wisząca na

ścianie ekspozycji, stanowiąca część wystawy pt. „Zbrodnie niemieckie w Polsce 1939-1945”, zorganizowanej w Muzeum Narodowym w Warszawie w 1946 r. Ze zbiorów AIPN

Niejednokrotnie w trakcie wysiedlania osoby starsze, chore bądź niepełnosprawne były zabijane na miejscu.

Pozostałych kierowano do obozów przejściowych w Zamościu i Zwierzyńcu, gdzie poddawano ich selekcji. Byli oni wywożeni na roboty przymusowe do III Rzeszy bądź do obozów koncentracyjnych lub poddawani, z przyczyn rasowych, procesowi germanizacji (dot. to głównie dzieci).

Dziecko z Zamojszczyzny o nieznanym nazwisku sfotografowane w Warszawie przez pracownika Zakładów Fotograficznych p. Kołaczkowskiego. Ze zbiorów AIPN

Przebieg zbrodni

Dowództwo nad siłami przeprowadzającymi akcję przesiedleńczą sprawowali: *SS-Brigadeführer* Odilo Lotario Globocnik, dowódca SS i Policji w dystrykcie lubelskim (*SS- und Polizeiführer – SSPF*) i *SS-Obergruppenführer* Friedrich Wilhelm Krüeger, dowódca SS i Policji w Generalnym Gubernatorstwie. Akcja deportacyjna mieszkańców Zamojszczyzny przebiegała w trzech etapach.

Pierwszy etap wysiedleń został przeprowadzony w okresie od listopada do grudnia 1942 r. i objął ok. 60 wsi zamieszkałych przez blisko 10 000 osób. Jego efekt nie był dla władz niemieckich zbyt zadowalający, gdyż miejscowa ludność uciekała do lasu wraz z całym dobytkiem.

Dzieci Zamojszczyzny w sierocińcu w Łaskarzewie. Grudzień, 1942 r. Fot. Ignacy Przybylski. Ze zbiorów AIPN

13 stycznia 1943 r. rozpoczął się drugi etap wysiedleń, tzw. ukraiński (niem. *„Ukraineraktion”*), podczas którego w miejsce deportowanej ludności polskiej osiedlano ukraińską, co doprowadziło do eskalacji przemocy i wzajemnej niechęci pomiędzy obiema stronami.

Trzeci, największy, a zarazem najbardziej brutalny i krwawy, etap akcji wysiedleńczej rozpoczął się w czerwcu 1943 r. Siły niemieckie skupiły się wówczas na pacyfikacjach wsi oraz na walce z oddziałami partyzanckimi. Akcje przeciwpartyzanckie nosiły kryptonimy: *„Wilkołak I”*, *„Wilkołak II”* (*„Werwolf I”*, *„Werwolf II”*).

Według szacunkowych danych od listopada 1942 r. do sierpnia 1943 r. deportacjami objęto ok. 300 wsi, które były zamieszkałe przez ok. 110 000 osób. Wśród osób wysiedlonych były dzieci, które określane są jako *„Dzieci Zamojszczyzny”*.

Deportowano ok. 30 000 z nich, ok. 10 000 zginęło lub zaginęło, a blisko 4,5 tys. przeznaczono do germanizacji. Na terenach, z których wysiedlono ludność polską, osiedlono 12 000 niemieckich kolonistów z terenów Bukowiny i Besarabii.

**Dzieci Zamojszczyzny w
sierocińcu w Łaskarzewie przy
posiłku, 1942 lub 1943 r. Ze
zbiorów AIPN**

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ